

К. е. н. Губін К. Г.

*Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Україна***Сучасний стан сфери доходів населення та його вплив на безпеку людського розвитку в Україні**

За даними ООН, в 2012 р. Україна із показником 0,74 посіла 78 місце в світі за індексом людського розвитку. За рівнем ВНД на душу населення наша країна знаходиться на 22 позиції нижче, а індекс людського розвитку, не пов'язаний з доходом, становить 0,813 [1, с. 145]. Отже, у структурі індексу людського розвитку ООН доходи є «слабкою ланкою» для України.

Такі показники є передовсім наслідком катастрофічного спаду економіки, яким супроводжувалася ринкова трансформація. Відновлення обсягів виробництва розпочалося у 2000 р. і переривалося лише у 2009 р. Зростання зарплати корелювало із збільшенням ВВП. Зменшення реальної заробітної плати відбувалося лише до 2000 р. та у 2009 р. (дивіться табл.).

Таблиця. Сукупне зростання реальної заробітної плати з 2000 р.
(індекс: 2000 = 100)

Країни	2000	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Світ	100,0	112,8	116,1	117,3	118,8	121,3	122,7*
Розвинені країни та ЄС	100,0	103,3	104,5	104,1	104,9	105,5	105,0
Центральна та південно-східна Європа	100,0	204,4	233,9	253,4	244,4	257,9	271,3
Україна	100,0	286,2	322,0	342,3	310,8	342,5	372,3

* Попередня оцінка

Складено на базі [2, с. 10; 3].

З даних таблиці слідує, що темпи зростання реальної заробітної плати в Україні були високими на фоні як світових, так і регіональних показників. У 2012 р. реальна зарплата зросла ще на 14,4 % [3]. Проте, оскільки взята за базу заробітна плата 2000 р. була вкрай низькою, то, незважаючи на високі темпи зростання, середня зарплата лишається низькою. В 2012 р. середньомісячна зарплата дорівнювала 3026 грн, в січні-червні 2013 р. – 3181 грн [4, с. 21].

Якщо взяти до уваги податки та офіційно встановлений прожитковий мінімум, українець із середньою зарплатою за 2007 р. потенційно міг накопичити 6587 грн, за 2009 р. – 9815 грн, та за 2011 р. – 13365 грн. Проте, офіційний рівень прожиткового мінімуму враховує далеко не всі важливі витрати. Виходячи з розширеного трактування прожиткового мінімуму, А. М. Коцюрубенко та І. В. Мартинюк підрахували, що за весь 2007 р., отримуючи

середню зарплату та сплачуючи податки з неї, реально було накопичити лише 782 грн.; у 2011 ця сума становила 1020 грн [5, с. 20].

Безумовно, головною причиною низького розміру оплати праці є невеликий обсяг ВНД України, який на душу населення за паритетом купівельної спроможності складає лише 63 % середньосвітового та у 2,2 рази нижче, ніж в Росії і в 6,8 – ніж у США (розраховано на основі даних ООН [1, с. 144–147]). Проте постає питання щодо оптимальності частки оплати праці у ВВП. Позитивною тенденцією є зростання частки оплати праці у ВВП, з 42,3 % у 2000 р. до 49,1 % у 2005, 49,9 % у 2010 [6] та 54,8 % у I кварталі 2013 р. [4, с. 5]. Дані показники є досить близьким до рівня Російської Федерації та поступаються більшості розвинених країн, проте якщо взяти до уваги податки та відрахування, частка «чистої» заробітної плати наблизиться до показників США та країн-членів ЄС [7, с. 3–4].

З другого боку, великі, порівняно з Україною, відрахування та податки на зарплату повертаються населенню розвинених країн у вигляді високого рівня соціального захисту, якісних державних послуг та суспільних благ, розвинутої інфраструктури тощо.

На додаток до низького середнього рівня доходів населення, існує проблема надмірної диференціації статків, що вкрай негативно впливає на можливості розвитку людського потенціалу українців, адже основна маса населення є недостатньо заможною для повноцінного забезпечення людського розвитку. Розподіл доходів, вільного часу та інших ресурсів людського розвитку в Україні набуває ознак бінарності. Основній частині населення, що не має суттєвих ресурсів для забезпечення людського розвитку, протистоїть вузький прошарок багатих та надбагатих людей, які можуть собі дозволити доступ до усіх сучасних можливостей людського розвитку, включаючи освіту чи стажування за кордоном, а також послуги найкращих медичних установ світу. Середній рівень ресурсів має невелика частина громадян.

Ступінь соціальної захищеності населення низький, причому державний захист нерідко не відіграє головної ролі. Широкого поширення набуває абсолютна бідність. Досить загрозливою ознакою бідності в Україні є висока частка бідних серед працюючого населення; на відміну від більшості країн, наявність роботи й високої кваліфікації не є гарантією хоча б мінімально прийняттого статку.

Розбудована в Україні система формування доходів нерідко стимулює не тих, хто приносить суспільству найбільшу користь, а тих, хто краще перерозподіляє створений продукт на свій зиск, тих хто вміє використовувати механізми необгрунтованого збагачення. Тому спрямованість зусиль українців недостатньо, в порівнянні з країнами із розвиненими ринковим інститутами, сприяє людському розвитку.

Україні притаманний високий рівень загроз людському розвитку, що суттєво обмежує його темпи. Проблемою є і те, що, у порівнянні із соціально-ринковою системою формування доходів, умови та безпека людського розвитку в Україні значно тісніше корелюють із рівнем доходів, соціальним статусом та

соціальним капіталом.

Отже, рівень і диференціація доходів, механізми їх формування та суспільні відносини з приводу розподілу в Україні не забезпечують більшості членів суспільства достатніх матеріальних умов стійкого людського розвитку та недостатньо ефективно протидіють загрозам розвитку людського потенціалу.

Література:

1. Доклад о человеческом развитии 2013. Возвышение Юга: человеческий прогресс в многообразном мире [Текст] : пер. с англ. / ПРООН. – М. : Весь Мир, 2013. – 203 с.

2. Доклад «Заработная плата в мире в 2012–2013 гг.» : Заработная плата и справедливый рост [Электронный ресурс] / ГТПДТ и Бюро МОТ для стран Восточной Европы и Центральной Азии. – М. : МОТ, 2013. – xvi, 118 с. – Режим доступа : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/--publ/documents/publication/wcms_213968.pdf.

3. Темпи зростання номінальної та реальної заробітної плати (1995–2012) [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – 2013. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Соціально-економічний розвиток України за січень-червень 2013 року [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – 2013. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

5. Коцюрубенко, А. Н. Финансовый потенциал домохозяйства и методика его расчета [Текст] / А. Н. Коцюрубенко, И. В. Мартынюк // Новый университет. Серия «Экономика и право». – 2013. – № 1 (23). – С. 17–21.

6. Структура валового внутреннего продукта за категориями дохода [Электронный ресурс] / Державна служба статистики України. – 2013. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

7. Уровень оплаты труда в экономике России [Электронный ресурс] / Институт народнохозяйственного прогнозирования РАН // Бюллетень «Проблемы социальной политики». – выпуск № 4. – 2012. Режим доступа : <http://expert.ru/data/public/317514/397604/socpol4c.pdf>.